

jien esitellä ja perustella omat näkemyksensä. Kirjan temaattisessa ja metodologisessa väljyydessä on sekä hyviä että huonoja puolia. Kun varsin laaja-alaisen otsikon alle kootaan hyvin erilaisia artikkeleita, kirjan punainen lanka, tarkoitus tai kohderyhmä jää hieman epäselväksi. Toisaalta kirja on monipuolinen katsaus erilaisiin mahdollisuuksiin tarkastella suomea toisena kieleinä; se antaa alalle aikovalle katsauksen lähestymistavoista, joista lukija voi sitten valita omaan ideologiaansa sopivan tai muokata ja yhdistellä artikkelien perusteella kokonaan uuden.

Se, että suomi toisena kielenä -kenttä on tutkimuksen kohteena ja artikkelien aiheena varsin tuore, näkyy muun muassa terminologian raskaudessa. Käyttöön ei ole vielä hioutunut napakoita ja ytimekkäitä ilmaisuja. Kirjan otsikko, Suomi toisena/vieraana kielenä, on käsitteen nimenä pitkä ja hankala, mutta tällä hetkellä ainoa

vaihtoehto haluttaessa puhua sekä ulkomailla että Suomessa opetettavasta suomen kielestä. Alan kehittymisen myötä toivottavasti myös terminologia tiivistyy ja selkiytyy. ■

SALLA KURHILA
Suomen kielen laitos,
PL 25 (Franzeninkatu 13),
00014 Helsingin yliopisto
Sähköposti: *skurhila@kruuna.helsinki.fi*

LÄHTEET

- BARTLETT, F. C. 1932: *Remembering: A study in experimental and social psychology.* Cambridge University Press, Cambridge.
- LATOMAA, SIRKKU – TUOMELA, VELI 1993: *Suomi toisena vai vieraana kielenä? – Virittäjä 97 s. 238–243.*

MONITASOINEN KÄYTÄNNÖN YLEISKIELEN OPAS ULKOMAALAISILLE

Leila White *Suomen kielioppia ulkomaalaisille.* Finn Lectura, Helsinki 1994. 326 s. ISBN 951-8905-65-7.

Leila Whiten ulkomaalaisille suomen kielen oppijoille suunnattu kielioppi on kolmiosainen: Muoto-oppi koostuu nominien ja verbien kuvauksista. Lauseopilliset kysymykset kulkevat osin morfologian matkassa, mutta lauseenjäsenet, lausetyypit ja sanajärjestys saavat kirjan lopussa myös omat lukunsa. Johdannon otsikko on »Suomi on erilainen kieli», ja siinä esitellään vokaalisointu ja äänneiden kvantitee-

tin tärkeys, mutta varsinaista äänneopin osaa kirjassa ei ole.

TAVOITTEET JA TOTEUTUS

Esipuheessa kirjoittaja perustelee lyhyesti valintojaan ja tuo esille kaksi kirjan käyttöön liittyvää tavoitettaan: Ensinnäkin pyrkimyksenä on ollut kirjoittaa kielioppi, jota kielen oppija voisi käyttää heti opintojensa

alussa. Toiseksi kirjan luvut on kirjoitettu kokonaisuuksiksi, jotta kirja sopisi myös lukukirjana kieliopin kertaukseen. Toisin sanoen kirjalle toivotaan olevan käyttöä koko oppimiskaaren ajan.

Ensimmäisessä tavoitteessaan tekijä onnistuu mielestäni hyvin. Hänen käyttämänsä kieli on yleislinjoiltaan selkeää ja helppolukuista. Määritelmät ja säännöt on esitetty napakasti, eikä merkitysten ja käytön selostaminen ole liian monisanaista tai rönsyilevää. Liikaa termistöä ja lyhenteitä on vältetty. Esimerkkejä on runsaasti, ja ne ovat luontevaa yleiskieltä.

Myös toisen tavoitteen täyttymistä pidän mahdollisena. Asiallisesti luvut muodostavat kokonaisuuksia — asioiden esitysjärjestystä voi tosin eräissä tapauksissa harkita. Teoksessa kielioppi on linjakkaasti hajautettu. Kirjan käyttäjän ei nimittäin odoteta kantavan sääntölastia mukanaan, vaan esimerkiksi *i:n* aiheuttamat vokaalinmuutokset esitetään niin nominien monikon ja adjektiivien superlatiivin kuin verbien imperfektin ja konditionaalinkin yhteydessä. Samoin astevaihtelu käsitellään erikseen sekä nominien että verbien taivutusta käsittelevien jaksojen alussa. Hajauttaminen on selvästi tekijän linjaratkaisu: on haluttu päästä ulos sääntöjen, niiden täydennysten ja poikkeusten verkosta. Tilaa jää kirjan käyttäjälle tehdä omia havaintoja ja muodostaa omia sääntöjä. Ratkaisu sopii käsikirja-ajatteluun, jollaiseksi tekijän toisen tavoitteen tulkitsen.

Teoksessa onkin ainesta suomen kielen käsikirjaksi ulkomaalaiselle. Asiaa on monelta kielen tasolta. Kivijalkana toimivat morfologian ja syntaksin osat, ja niitä syventää eri muotojen ja rakenteiden käytön selvittely läpi koko kirjan. Käsikirjan ideaan sopii myös se, että kirjaan valittu kielioppi on varsin käytännöllistä, eikä harvinaisiin, vanhahtaviin tai hyvin kirjallisiin rakenteisiin puututa. Osassa kirjan luvuis-

ta on taulukko, johon on yhden katseen hahmotettavaan koottu tärkeimmät luvussa käsitellyt muodot: näin on esitetty nominien ja verbien astevaihtelu, tärkeimmät nominityypit, nominien sija- ja monikkotaivutus sekä verbin passiivimuodot. Tämä on mielestäni asiallinen ratkaisu. Kaaviot on hyvä esittää siellä, missä perusteet ja yksityiskohdatkin ovat lähellä. Verbiyoppien ja verbien persoonataivutuksen tiivistettyä taulukkoesitystä jäin kaipaamaan. Suomen kielen rakennetta ei itse tekstissä verrata mihinkään muuhun kieleen. Asiahakemisto kirjan lopussa on paikallaan; kirjallisuusluettelon avulla lukijaa voi johdatella eteenpäin, spesifisemmänkin tutkimuksen ääreen.

Valitettavaa on, että kirjan ulkomuoto ei juurikaan houkuttele. Toimiakseen hyvin käsikirjana ja kielioppikertauksen apuna teos kaipaisi lähes kautta linjan typografisen asun ryhdistystä. Asiat eivät erotu toisistaan niin hyvin kuin olisi toivottavaa. Havainnollisuutta voisi lisätä tuomalla sisällön hierarkkisuutta paremmin esiin eri tasojen otsikointia yhdenmukaistamalla ja vahvistamalla. Kaipaisin myös johdonmukaista linjaa kielenainesten esittämiseen. Nykyisessä asussa käytetään sekä normaalia että kursivoitua tekstityyppiä, ja päätteitä korostetaan sekä lihavoimalla että yhdysviivalla erottamalla. Kirjassa on hyviä kokoomataulukoiden aihioita ja graafisia havainnollistuksia, joiden informatiivisuus vielä paranisi ulkoasua jämäköittämällä. Eri teemoja voisi erotella toisistaan esimerkiksi kehysten tai väripohjien avulla. Graafinen suunnittelu vaatii tietysti aikaa ja rahaa, ja ulkoasu vaikuttaa painatuskustannuksiin. Johdonmukaisuus ei kuitenkaan maksa mitään. Liekö kirjan valmistelussa ollut kiire? Tähän viittaisivat muutamat painovirheet vielä kirjan toisessakin painoksessa (esim. s. 216 viimeinen kappale: » – – käyttämme verbin *monikon 3. persoonan muotoa*», po. *monikon 1. persoonan muotoa*). ▷

Myönteistä kirjan typografiassa on tekstin asettelun väljyys. Tilaa on käyttäjän omille muistiinpanoille ja lisäyksille.

MUOTO-OPPIA JA KIELEN KÄYTTÖÄ

Nominien taivutuksen kuvaus kieliopissa perustuu mallisanoihin ja kolmeen tärkeään muotoon: on opittava taivutustyyppi sekä sanan yksikön nominatiivi, taivutusvartalo ja yksikön partitiivi. Sanoilla on siis teema, vaikkei White tätä sanaa käytäkään. Suomen vokaaliloppuiset nominit jakautuvat melko yksiselitteisesti taivutustyypeiksi. Konsonanttiloppuisen sanojen luokittelu on tulkinnallisempaa. Tässä esityksessä esimerkiksi on erotettu toisistaan *rakas-* ja *kaunis-* sanat. Ilmeisesti perusteena on se, että *kaunis-*sanojen taivutusmuodot ovat yksikössä ja monikossa samanlaiset partitiivia, genetiiviä ja illatiivia lukuun ottamatta, kun taas *rakas-*sanojen monikossa on diftongi. Molempien tyyppien monikko-muodot ovat kyllä aivan säännölliset (monikon *i:n* edellä toinen vokaali katoaa kahteen vokaaliin päättyvästä taivutusvartalosta). Myös verbien perfektipartisiippi (mallisana *väsynyt*) on otettu yhdeksi tyypiksi. Kun *väsynyt* on mukana, eivätkö *kolmas-* sanat eli ordinaalitkin sopisi yhdeksi ryhmäksi? Samaa voisi ajatella adjektiivien vertailumuodoista, jotka myös taipuvat omalla tavallaan. Niiden esittäminen yhtenä kokonaisuutena omassa luvussaan on kuitenkin hyvä ratkaisu. Melko erikoinen valinta on *mies-*sanana esittäminen omana taivutustyyppinä. Mallisana-ajattelussa se on oikeastaan turha, koska muita samoin taivuvia sanoja ei ole.

Mielestäni voidaan perustella sekä pyrkimystä mahdollisimman pieneen taivutustyyppien määrään että päätöstä tehdä tyypittelystä hieman väljempi. Käsikirjamaisessa kieliopissa tiukka tyyppien rajausta ei

välttämättä ole tarkoituksenmukainen. Tutunnäköinen sana osuu vähän laajemmastakin joukosta nopeasti käyttäjän silmiin, ja malli on löytynyt. Jos taas tyytit on tarkoitettu muistettaviksi, mieleen painettaviksi, on perustellumpaa pyrkiä pieneen taivutustyyppijoukkoon.

Monen nimitystyyppien yhteydessä kerrotaan jotakin sen yleisyydestä. Ilahduttavaa on, että myös sananmuodostussuhteet saavat tässä huomiota osakseen. Esimerkiksi *totuus-*tyyppiset ominaisuudennimet mainitaan johdetuiksi adjektiiveista tai joskus substantiiveista, ja slangin *-is-*loppuisten sanojen kerrotaan taipuvan kuten *vastaus-* sanat.

Nominien monikkotaivutuksen kuvaus on yhtenäinen ja selkeä. Esityksessä on tavoitettu typografista havainnollisuuttakin, esim. nuolet kiinnittävät oikeat vartalovokaalit ja päätevariantit toisiinsa. Pääosan tästä luvusta vie luonnollisesti monikon genetiivin, partitiivin ja illatiivin kuvaukset. Monikon genetiivin muodostamiseen annetaan kaksikin mallia: genetiiviä ei ole pakko »johtaa» partitiivista, vaan oikean päätteen voi valita myös yksikkövartalon loppuvokaalien perusteella.

Kirjan pronomineja käsittelevä osa on laaja ja perusteellinen. *Joku-* ja *jokin-* pronomien käsittelyn yhteydessä huomiota ni tosin kiinnitti seikka, jonka kehittäminen koko kirjassa vielä parantaisi sen käytettävyyttä: sisäisten viittausten merkitseminen. *Joku-* ja *jokin-* pronomien yhteydessä (s. 136) ei hämmästykseni mainittu mitään niiden negatiivisesta parikista (*ei kukaan*, *ei mikään*). Nämä tosin esitellään joitakin sivuja aikaisemmin *kuka-*, *mikä-* pronomien yhteydessä viittaamatta *joku-*, *jokin-* pronomineihin. Tämäntapaisten yhteyksien olisi hyvä olla esillä; viitata voisi myös relatiivipronomien ja partisiippi-ilmausten, agenttirakenteen ja agenttipartisiipin sekä adverbien ja adverbialien välillä jne. Jon-

kin verran viittauksia kirjassa luonnollisesti on, erityisesti lauseopin osassa.

Erityistä puhekielen ominaispiirteitä esittelevää osaa kirjassa ei ole, mutta tavallisimpia puhekielisyyksiä käsitellään samoissa yhteyksissä kuin yleiskielistäkin muodostusta ja käyttöä, esimerkiksi pronomien lyhentyneet muodot ja possessiivisuffiksien käytön väheneminen mainitaan.

Aivan kuten nominien, myös verbien taivutusta käsittelevä osuus alkaa astevaihtelun kuvauksella. Astevaihtelua havainnollistavat taulukot ovat onnistuneet hyvin. »Verbien taivutus» -luvun alussa jäin miettimään esitettävien asioiden järjestystä. Mielestäni olisi johdonmukaista noudattaa verbien kuvauksessa samaa esitysjärjestystä kuin nomineissakin: ensin sanan vartalo ja teemamuodot, sitten taivutustyytit ja niiden jälkeen taivutus. Nyt verbin persoona- ja kieltomuodot ja jopa verbikysymys esitellään ennen taivutustyyppijä, joihin sanojen käyttö oikeissa muodoissaan kuitenkin perustuu. Asioiden väliset yhteydet saattavat horjua, jos niiden perusta esitellään viimeisenä.

Verbityyppiä on esityksessä jo vakiintuneen tavan mukaan kuusi. *Vta*-loppuiset verbit on jaettu selkeästi kolmii. Yhteisistä ominaisuuksistaan huolimatta ne muodostavatkin kolme taivutusvartaloiltaan hyvin erilaista ryhmää. Verbityyppi 6:n eli *ne*-verbien kuvaus on hyvä. Niiden merkitysävvy, komparatiivinen muutos, ja sekaparadigmaisuus ensimmäiseen tyyppiin kuulvien verbien kanssa (esim. *vanheta* ja *vanhentua*) on selkeästi esitetty. Myös ryhmälle tyypillinen johtosuhde adjektiivista verbiksi mainitaan. Verbityyppien esittelyissä kerrotaan niiden yleisyydestä, mutta samaan yhteyteen sopisi enemmänkin tietoa sanojen johto-opillisista suhteista. Siis samaan tapaan kuin nimityyppien esittelyssä viitataan sanamuodostussuhteisiin, voisi tässäkin mainita, että esimerkiksi lainasana-

kantaiset verbit usein tulevat suomessa toiseen tai neljanteen ryhmään, esim. *organisoida* (2), *filmata* (4), ja että *-la-*, *-lä-*-loppuisia kolmannen tyytin verbejä on paljon juuri *-ele-*, *-ile-*-johtimen voimakkaan produktiivisuuden vuoksi.

Taivutustyyppien esittelyä seuraavat tempusten, modusten ja pääluokkien kuvaukset. Modusten esittelyssä imperatiivi on hyvä esimerkki kieliopin käytännöllisyydestä ja nykykielisyydestä. Suomen imperatiivimuodoiksi mainitaan *lue*, *lukekaa* ja *luetaan* — passiivimuoto on tässä aivan oikeassa paikassa. Varsinainen monikon 1. persoonan imperatiivimuoto on nimetty osuvasti *rukoilkaamme*-muodoksi. Jo nimi kertoo muodon tyyliarvon ja merkitysäsvyn. Käytännönläheinen valinta on myös se, että suomen infiniittijärjestelmästä 3. infiniitiivi ja partisiipit saavat omat lukunsa. Lisäksi käsitellään *-minen*-verbaalisubstantiivii. Käytön kannalta marginaalisemat 2. infiniitivin inessiivi ja instruktiivi tuodaan esiin vain lauseenvastikkeiden yhteydessä.

Sekä nominien että verbien kuvauksen perustana ovat teemamuodot ja taivutustyytit. Niitä seuraavien lukujen sisällöstä varsin suuri osa keskittyy muotojen käyttöön. Tämä on Whiten kieliopin ehdottomia ansioita. On merkittävää, että suomen kielen nominien ja verbien eri muotojen käytöstä on nyt yksissä kansissa näin paljon jäseneltyä tietoa. Tekijä on todella paneutunut merkitysvivahteiden ja käyttöyhteyksien selvittelyyn. Kirjassa on runsaasti esimerkkejä, jotka eivät jää irralleen, vaan kiinnittävät merkitykseensä tavallisesti ytimekkään kommentin avulla. Kielen oppijaa kiinnostaa toki sanojen korrekti taivuttaminen, mutta yhtä tärkeää on muotojen korrekki käyttö. Huolellinen käytön esittely kuuluu olennaisesti kielen käsikirjaan, ja se ilahduttaa erityisesti edistyneempiä kielenoppijoita. Muotojen käyttöä käsittelevät

▷

osat inspiroivat varmasti myös suomea toisena tai vieraana kielenä opettavia.

Nominien sijamuotojen käytölle on annettu tilaa parikymmentä sivua. Kirjan loppussa olevaa lauseopin osaa ennakoidaan luonnollisesti jo tässä yhteydessä (vieläkin ahkerammat sisäiset viittaukset eivät mielestäni olisi pahitteeksi). Kukin sijamuoto saa oman osuutensa, ja laajimmin esitellään partitiivia ja paikallissijoja. Myös monta hankalaa rektiota selvitetään. Aikamuotojen käytön kuvaus on hyvin perusteellinen. Erityisesti perfektin monipuolista merkitystä ja suhdetta imperfektiin White esittelee onnistuneesti. Aikamuotojen käyttöä havainnollistetaan kaavioin.

LAUSEOPPIA

Kieliopin loppuosan järjestys on onnistunut, sillä infiniittisten verbimuotojen esittely johdattaa luontevasti lauseoppiin. Lauseen rakenne kuvataan nyt kokonaisuutena eikä pelkästään morfologian kautta. Jokaisella lauseenjäsenellä (paitsi predikaatilla) on oma lukunsa, jossa käsitellään jäsenen funktio lauseessa, sen sijamuodon valinta ja sen suhteita muihin lauseenjäseniin. Hankalat suomen lauseopin seikat kulkevat koko esityksen mukana: mm. subjektin ja objektin sijaa sekä subjektin ja predikaatin (in)kongruenssia käsitellään useissa yhteyksissä. Kyse ei kuitenkaan ole hajanaisuudesta. Asiat esitetään myös kokonaisuuksina, ja toistot ovat kertauksenomaisia.

Subjektin ja predikaatin suhteesta käsitellään huolellisesti sekä inkongruenssitapaukset että subjektittomat lauseet. Objektin sijan kuvaus on luonnollisesti laaja, ja esityksen päättää kokooma, joka koostuu sekä sijavalinnan pääsääntöjen kertauksesta että mainiosta eliminointikysymyskaavios- ta. Lauseenjäseniä käsittelevän luvun päättävät attribuutti ja adverbiaali.

Kaikki edellä mainitut systemaattisesti

esityksessä kulkevat lauseopin piirteet motivoituvat Whiten käyttämästä lausetyypittelystä. Se ei ole »standardinmukainen» lausetyypijako vaan perustaltaan käytännöllinen. *Peruslause* on normaali intransitiivi- tai transitiivilause. Ensimmäinen peruslauseesta erotettu lausetyyppi on *verbi + verbi -lause*, jossa pääverbin objektina on infinitiivi tai *-minen*-verbaalisubstantiivi. Muissa lausetyypeissä subjekti ja predikaatti eivät kongruoi tai subjektia ei ole: *nesessiivi-*, *omistus-*, *eksistentiaali-* ja (osittain) *muutos + tulos -lauseissa* predikaattiverbi on aina yksikön 3. persoonassa. *Geneerisissä* ja »*on hauskaa*» *-lauseissa* subjektia ei ole. Subjektin sijasäännöt ovat ajankohtaiset kaikissa lausetyypeissä; objekti voi olla kolmessa ensimmäisessä tyyppissä. Yhdyslauseet ja lauseenvastikkeet käsitellään omassa luvussaan. Lauseenvastikkeista esitellään varsin havainnollisesti kertova lauseenvastike, temporaali-, finaali- ja modaalirakenteet. Suomen lauseenvastikkeiden joukkoon on koottu vain käytännön kannalta tärkeimmät. Kuten tekijä esipuheessa mainitseekin, lauseenvastikkeet kuuluvat kirjalliseen kieleen. Niiden ymmärtäminen on kuitenkin monipuolisen kielitaidon kannalta oleellista.

Kirjan viimeiset luvut käsittelevät liitepartikkeleita ja sanajärjestystä. »Liitepartikkelit» -luvussa tekijä on varsin tarkasti koonnut eri partikkeleiden merkitykset ja määritellyt ja havainnollistanut ne osuvasti. Sanajärjestyksen kuvauksessa kertautuvat vielä lausetyypit; peruslauseesta poikkeava sanajärjestyshän on eräs tyyppien erottelukriteereistä. Teema–reema-rakenne, käytännössä varmaankin suomen tärkein sanajärjestyssääntö, esitellään ytimekkäästi. Lopuksi hahmotellaan vielä normaalista poikkeavia sanajärjestyksiä ja mahdollisuuksia painottaa jotakin lauseenjäsentä sanajärjestyksen avulla. Kuvaus on lähes hengästyttävän tiivis.

LOPUKSI

Suomen kielioppia ulkomaalaisille on käytännön yleiskielen läpäisevä teos, josta on varmasti paljon hyötyä ja huvia sekä suomen kielen oppijalle että suomea opettavalle. Käytännönläheinen ja liikaa teoreettisuutta välttävä kielioppi palvelee monenlaisia kielenoppijoita. Kirjaan tutustuminen on eittämättä avartavaa myös äidinkielen opettajalle ja tutkijalle. Esiityksen sisällöllinen

selkeys osoittaa, että tekijällä on ollut valmis kokonaisnäkemys punaisena lankana kielioppia kirjoittaessaan. Morfologia, tekijän sanoin kielen kivijalka, on oikeastaan enemmänkin kuin perusta. Tässä teoksessa se on juoni, johon syntaksi ja kielen käyttö tasapainoisesti punoutuvat.■

KRISTA OJUTKANGAS

Kaarinankatu 2 aB 41, 20500 Turku

Sähköposti: *kriju@utu.fi*